

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 1920/00

בפני:

כבוד הנשיא א' ברק
כבוד השופט ת' אור
כבוד השופט מ' חשין
כבוד השופט י' זמיר
כבוד השופטת ד' דורנר
כבוד השופטת ד' ביניש
כבוד השופט י' אנגלרד

העותרים: 1. ח"כ זהבה גלאון, יו"ר סיעת מרצ-ישראל הדמוקרטית
2. היועץ המשפטי לממשלה

נגד

המשיבים: 1. ועדת השחרורים, בית הסוהר מעשיהו, שב"ס
2. יורם שקולניק
3. ח"כ בני אלון, יו"ר סיעת האיחוד הלאומי
ישראל ביתנו
3. ד"ר אריה בכרך
3. עמותת ממ"ט, מטה מותקפי הטרור

עתירה למתן צו על תנאי וצו ביניים

בשם העותרת 1: עו"ד דפנה הולץ-לכנר
בשם העותר 2: עו"ד יוכי גנסין ועו"ד ענר הלמן
בשם המשיב 2: עו"ד משה הלד

פסק-דין

השופט ת' אור:

עיקרי העובדות וההליכים

1. המשיב 2, יורם שקולניק (להלן: **המשיב**), הורשע בבית המשפט המחוזי בעבירת רצח והושת עליו עונש של מאסר עולם כקבוע בחוק העונשין התשל"ז 1977- (להלן: **חוק העונשין**). ערעורו לבית המשפט העליון נדחה. ביום 30.9.97 קצב נשיא המדינה את עונשו והעמידו על 15 שנות מאסר מיום מעצרו. ביום 25.1.99 הקל נשיא המדינה בעונשו והעמידו על 11 שנים ושלושה חודשים. מועד תום מאסרו של המשיב הוא ביום 22.6.2004 (שחרור מנהלי - 6.1.2004). מועד תום שני שלישים מתקופת מאסרו הוא ביום 22.9.2000 (שחרור מנהלי - 7.4.2000).

2. ביום 6.3.00 קיימה ועדת השחרורים בבית הסוהר מעשיהו (להלן: הועדה) דיון בשחרורו המוקדם ברשיון (להלן: שחרור מוקדם) של המשיב בתום שני שלישים מתקופת ריצוי עונשו. בדיון הודיע בא כוחו של היועץ המשפטי לממשלה על התנגדותו לשחרורו המוקדם של המשיב, וזאת מפאת הסיכון הטמון בכך. המשיב, אשר טען לעצמו, כפר בטענה לפיה צפוי סיכון כלשהו משחרורו המוקדם. בפני הועדה הוצגו חוות דעת של שירות הבטחון הכללי המתנגדת לשחרורו של המשיב, דו"ח סוציאלי בו נקבע כי אין למגיש הדו"ח יכולת לאמוד את מסוכנותו של המשיב, וכן חוות דעת נוספות המעידות, בעיקרן, כי התנהגותו של המשיב בכלא היתה תקינה וכי הוא השתלב היטב בעבודה אותה ביצע במהלך שהותו שם. בסיום הדיון החליטה הועדה להורות על שחרורו המוקדם של המשיב. החלטת הועדה נומקה כדלקמן:

"האסיר הביע בפני הועדה חרטה כנה, לדבריו הארוע היה תוצאה וסערת רגשות (צ"ל: תוצאה של סערת רגשות - ת"א) חד פעמית, והוא למד את הלקח. במהלך מאסרו התנהגותו היתה חיובית, ללא דופי. הוא השתלב בשיקום פרטני, עובד ויוצא לעבודה בגפו, יצא לחופשות מזה שנים ובשמונת החופשות האחרונות יצא לחופשות ארוכות ללא הגבלות. הועדה התרשמה שאכן האסיר הפנים את חומרת מעשהו, למד את הלקח, עומד לפתוח דף חדש בחייו, עקר למקום מגורים אחר ומטופל במשפחה נורמטיבית ומתכנן לעבוד וללמוד.

לא הוצגו מידעים בפני הועדה המלמדים על התנהגות שלילית סמויה, גם לא חו"ד שב"כ. בנסיבות האמורות סבורה הועדה שלאור התנהגותו החיובית של האסיר בכלא, העובדה שנשיא המדינה קצב את עונשו והקל בעונשו ובאין אינדיקציה למסוכנות לשלום הציבור, יש מקום לתת לאסיר את ההזדמנות ולשחררו שחרור מוקדם".

3. על החלטה זו הוגשה עתירה על ידי חברת הכנסת ויו"ר סיעת מרצ זהבה גלאון (להלן: העותרת). העותרת ביקשה לצרף את היועץ המשפטי לממשלה כמשיב לעתירה. אף היועץ המשפטי לממשלה ביקש להצטרף לעתירה כמשיב. ביום 22.3.2000 ניתן צו על תנאי בעתירה, וכמו כן, צורף היועץ המשפטי כמשיב לעתירה, כמבוקש. לעתירה צורפו כמשיבים נוספים, על פי בקשתם, חבר הכנסת בני אלון, יו"ר סיעת האיחוד הלאומי ישראל ביתנו, ד"ר אריה בכרך, אשר בנו נרצח על ידי מחבלים, וכן עמותת ממ"ט, מטה מותקפי הטרור (ע"ר), עמותת הפועלת, לפי הצהרתה, למניעת השלמה עם הטרור וארגוני הטרור בחברה הישראלית. בדיון ביום 5.4.00 נקבע, כמוסכם על בעלי הדיון, כי היועץ המשפטי לממשלה יהיה לעותר נוסף בעתירה, במקום משיב.

טענות הצדדים

4. בעתירתה טוענת העותרת כי דין החלטת הועדה להתבטל וזאת מהטעם שהחלטת הועדה לוקה בחוסר סבירות קיצוני. חוסר סבירות זה מתבטא בשלושה מישורים שונים. האחד, העותרת טוענת כי הועדה היתה צריכה לשקול, ולא שקלה, שיקולים ערכיים ונורמטיבים בדבר ההשלכה שתהיה להחלטתה על מערכת הערכים, הנורמות והמוסר של החברה הישראלית ושל מערכת המשפט הישראלית. העותרת מפנה בענין זה לאימרת אגב שנאמרה בבג"צ 3959/99 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' הועדה לעיון בעונש ואח', דינים עליון נו 461. השני, לטענת העותרת, ההחלטה פוגעת פגיעה קשה בעקרונן השוויון בפני החוק, עקרונן שהוא ערך מרכזי בשיטת המשפט הישראלית. לטענתה, המסר העולה מהחלטת הועדה הוא של אפליה בין דם לדם. השלישי, לטענת העותרת, הועדה לא שקלה כראוי את מידת מסוכנותו של המשיב לציבור. טענה נוספת בפיה של העותרת היא כי הועדה טעתה כאשר שקלה את עובדת קציבת העונש וההקלה בו, שניתנו על ידי נשיא המדינה, כשיקול התומך בשחרור מוקדם.

היועץ המשפטי לממשלה, אשר בעת הדיון בוועדה התנגד כאמור לשחרורו המוקדם של המשיב, מצטרף לעמדת העותרת. לדידם של היועץ המשפטי לממשלה ופרקליטת המדינה, דין ההחלטה על שחרורו של המשיב להתבטל וזאת משני טעמים מרכזיים. האחד, בשל המסוכנות הטמונה בשחרורו המוקדם של המשיב. השני, בשל העובדה כי הועדה לא שקלה את מכלול השיקולים שנדרש לשקלם בנסיבות הענין, ובכללם - שיקולי הרתעת היחיד והרתעת הכלל; שיקולי חומרת העבירה; והעובדה כי שחרור המשיב, לאחר שריצה שבע שנות מאסר בלבד ונוכח הנסיבות בהן ביצע את הרצח, הינו בלתי סביר לחלוטין ואינו עולה בקנה אחד עם ערכיה של מדינת ישראל.

5. עמדתו של המשיב היא, שהוועדה שקלה את מכלול השיקולים הצריכים לעניין. לטענתו, החלטתה היא מנומקת, מבוססת ואין היא חורגת ממתחם הסבירות. מוסיף הוא וטוען, שאין מקום לקבוע כי הוא מסוכן לציבור. לפיכך אין עילה להתערב בהחלטת הועדה. כמו כן, טוען המשיב, כי אין מקום לקבוע שישנם מקרים חריגים, בלתי מוגדרים, אשר לגביהם יישקלו על ידי הוועדה שיקולים נוספים לשיקולים המקובלים, דהיינו התנהגות האסיר בתקופת מאסרו ושיקומו ושאלת מסוכנותו לציבור אם ישוחרר לאחר ריצוי שני שלישים מעונשו. לחלופין, המשיב טוען כי את העבירה שביצע יש לבחון לפי אותה אמת מידה שלאורה נבחנו עד היום מעשי רצח אחרים, שלטענתו, לא היו פחות חמורים מהמעשה שהוא ביצע.

המשיבים הנוספים שהצטרפו לעתירה, תומכים אף הם בהחלטת הוועדה. לזו טענתם של משיבים אלה הוא שאין להפלות, לענין שחרור מוקדם, בין שחרור טרם הזמן של רוצחים הנמנים על ארגוני החבלה לבין

שחרורו המוקדם של המשיב. לטענתם, קביעת אמות מידה שונות לשחרור אסירים שהורשעו ברצח רק בשל דתם ולאומיותם נגועה בגזענות ופוגעת בעיקרון השוויון בפני החוק.

היקף שיקולי הועדה

6. ועדת השחרורים היא גוף כעין שיפוטי. הסמכות אותה הפעילה הוועדה בענייננו קבועה בסעיף 28 לפקודת בתי הסוהר (נוסח חדש), תשל"ב 1971-, הקובע:

"אסיר שנידון למאסר לתקופה העולה על שישה חודשים, למעט מאסר עולם שהוטל בעונש חובה כל עוד לא נקצבה לו תקופה, והשלים בהתנהגות טובה שני שלישים מהמאסר שעליו לשאת, רשאית ועדת השחרורים שהוקמה לפי חוק העונשין, התשל"ז 1977-, ליתן לו רישיון להתהלך חופשי, וכל עוד הרישיון בתקפו לא יאסר מכוח אותו גזר דין".

המחוקק לא התווה בסעיף זה את השיקולים אותם אמורה הוועדה לשקול בבואה להפעיל את סמכותה. השיקול היחיד המוזכר בסעיף במפורש הוא התנהגותו הטובה של האסיר בעת תקופת מאסרו, אך שיקול זה אינו ממצה. התנהגות כזו היא תנאי הכרחי לשחרור מוקדם, אך לא תנאי מספיק. הפסיקה מילאה חלק זה בתוכן. אמות המידה שעל הוועדה להפעיל גובשו בשורה של פסקי דין בהם נקבע, באופן עקבי, כי על הוועדה לשקול שיקולים הנוגעים לשיקומו של האסיר מחד גיסא, ושיקולים של שלום הציבור ובטחון מאידך גיסא (ראו סקירת הפסיקה בבג"צ 3959/99 הנ"ל פסקה 26 ואסמכתאות שם), כשהשיקול בדבר מסוכנותו של האסיר הינו השיקול הראשון במעלה והמרכזי מבין השניים (ראו בג"צ 3439/99 מדינת ישראל נ' ועדת השחרורים, גוש דרום, דינים עליון נו 176).

בבג"צ 3959/99 הנ"ל נדונה החלטתה של ועדה צבאית אשר החליטה על הפחתה מעונשו של האסיר שם. נקבע, כי ועדה צבאית לעיון בעונש, הפועלת מכוח סעיף 510 לחוק השיפוט הצבאי, תשט"ו 1955-, מוסמכת לשקול יריעת שיקולים רחבה יותר מזו שנקבעה בפסיקה בנוגע להיקף שיקוליה של ועדת שחרורים אזרחית. בהערת אגב, חיווה השופט חשין את דעתו לפיה, במקרים חריגים, מוסמכת אף ועדת השחרורים האזרחית לשקול שיקולים החורגים משיקולי שיקום העבריין או מסוכנותו לציבור, כאשר את קביעת מהותם והיקפם של חריגים אלה הותר למועד בו הדבר יידרש (פסקאות 43-44).

7. בשאלת סמכות הוועדה להפעיל, במקרים חריגים, שיקולים לבר שיקולי שיקום האסיר ומסוכנותו, סוגיה אשר הועלתה כאמור בטיעוני הצדדים בענייננו, קיימות גישות החולקות זו על זו. יש הסוברים, ברוח

הדברים שנאמרו על ידי חברי, השופט חשין, כי במקרים חריגים, אכן על הוועדה לשיקול שיקולים נוספים מלבד שיקולי שיקום ומסוכנות, כגון שיקולי הרתעה ושיקולי כיבוד החוק, ושיקולים אלה, כשלעצמם, יכולים להכריע את הכף (ראו שם את הפנייתו של השופט חשין לאמות המידה שנקבעו לענין שיקול דעתה של ועדת השחרורים הפדרלית בארצות הברית). אחרים סבורים שאין להרחיב את מסגרת השיקולים שעל הוועדה לשיקול מעבר לאלה שהיו נקוטם בעבר, דהיינו שיקולי שיקום ומסוכנות האסיר אם ישוחרר. גישה שלישית - מעין גישת ביניים בין שתי הגישות האמורות - גורסת שייכתנו שיקולים נוספים על שיקולי שיקום ושיקולי מסוכנותו של האסיר, אך שיקולים אלה אינם כוללים את השיקול שעקב שיחרור מוקדם תהיה תקופת המאסר אשר יהיה על האסיר לרצות בלתי סבירה ובלתי הולמת את חומרת מעשהו. לגישת האחרונים, הוספת שיקול אחרון זה ליריעת השיקולים שעל הוועדה להתחשב בהם, תקנה לוועדה סמכות של ביקורת עקיפה על גזר דין שניתן כדין או על שיקול דעתו של הנשיא בקציבת עונשים או בהקלה בהם. לגישתם, ביקורת עקיפה זו אינה ראויה, שכן יש בה משום התערבות שלא כדין במלאכתה של הרשות המוסמכת להכריע בנושא גובה העונש, בין אם מדובר ברשות השיפוטית אשר גזרה את גזר הדין ובין אם מדובר בנשיא המדינה אשר קצב את העונש או הקל בו.

לאור המסקנה, אליה אני מגיע, לפיה דין החלטת הוועדה להתבטל בשל אי מתן המשקל הראוי למסוכנותו של המשיב, ניתן להותיר בצריך עיון את הפלוגתא האמורה.

מסוכנותו של המשיב לציבור

8. כמובהר לעיל, אמת המידה המרכזית לשחרור ברשיון הוא היעדרו של סיכון סביר לכך שהאסיר ישוב לסורו לאחר שחרורו (ראו: עע"א 2/83 ועדת השחרורים נ' אסיאס, פ"ד לז(2) 688 פסקה 8). סיכון כזה יכול להילמד מטיב ומנסיבות ביצוע העבירה, מעברו הפלילי של האסיר, מתשובה לשאלה אם ניתן לבטוח בו שחזר לדרך הישר ומכל יתר הנסיבות הרלבנטיות. סיכון כזה יכול להילמד או להיקבע ביחס לאסירים אשר עברו עבירות שונות. כך, בנסיבות מתאימות, לגבי מי שעברו עבירות אלימות קשות, עבירות מין או עבירות אחרות שנעברו על רקע ובנסיבות המלמדים על הסיכון מהאסיר, אם ישוחרר בתום שני שלישים של תקופת מאסרו. אכן, על מנת לאמוד סיכון זה, על הוועדה להתחשב במכלול הנתונים הרלוונטים, כגון מהות העבירה בה הורשע האסיר, עברו הפלילי, תוכניות לשיקומו וכיוצא באלה, ולאזן ביניהם באופן ראוי וסביר.

כל עוד שוקלת הוועדה את מכלול השיקולים הרלוונטים ומאזנת ביניהם באופן סביר, לא יוחלף שיקול

דעתה בשיקול דעתו של בית משפט זה. ואולם, כנאמר בעע"א 2/83 הנ"ל:

"עם זאת, מקום שהאופציה שנבחרה על ידי ועדת השחרורים חורגת מאותו מתחם רחב של שיקולים, בית המשפט הגבוה לצדק יתערב, שכן אין הוא בא להחליף שיקול דעת כשר אחד בשיקול דעת כשר אחר, אלא בא לבטל שיקול דעת פסול" (פסקה 11, שם).

דעתי היא, כי החלטת הוועדה חרגה במקרה דנן ממתחם הסבירות בכך שלא ניתן בה משקל ראוי למסוכנותו של המשיב, ולכן היא מצדיקה את התערבותנו בה.

9. בעת הדיון בעניינו של המשיב בוועדה, התנגד היועץ המשפטי לשחרורו המוקדם שכן הוא סבר כי נסיבות הרצח והרקע הלאומני-אידיאולוגי שעמד מאחוריו מעידים על מסוכנותו של המשיב. מפאת חשיבות הענין, אצטט את נסיבות המקרה כפי שתוארו בקצרה בע"פ 3235/94 שקולניק נ' מדינת ישראל, פ"ד נא(2) 261, בו נדחה ערעורו של המשיב על הרשעתו בעבירת רצח ועל חומרת עונשו:

"אבו סבח שוטט ליד הישוב סוסיא. שניים מתושבי היישוב תפסו אותו. הם העלו אותו על רכב הבטחון. במהלך הנסיעה התנפל אבו סבח על אחד מהם. הוא דקר אותו בכתפו. השניים התגברו על אבו סבח. הסכין הוצאה מידו. הוא הושכב על הארץ. ידיו נכפתו. רימון רסס שהוסתר בחגורתו ניטל ממנו. הוא הופשט מבגדיו העליונים. חיפוש שנערך בו הבטיח שאין עליו נשק נוסף. אותה עת נהג המערער ברכב באיזור. הוא שמע במכשיר הקשר דיווח כי המחבל נתפס, וכי השתלטו עליו. הוא החליט לנסוע למקום התקרית. הוא החנה את רכבו. הוא נטל עימו תת מקלע עוזי ואקדח ועלה במעלה הגבעה. שם הוא ראה את אבו סבח שוכב, ידיו כבולות, פניו כלפי מטה, בגדיו קרועים ומופשלים עד למטה מברכיו, וסביבו מספר אנשים. סמוך לאחר מכן הגיעו למקום גם מספר חיילים.

המערער דרך את תת המקלע. הוא ירה מן המותן צרור כדורים באבו סבח. חלק מן הכדורים פגע באבריו הפנימיים של אבו סבח. הוא נפטר במקום. הנוכחים התנפלו על המערער. נשקו ניטל ממנו".

המניע אשר עמד מאחורי הרצח משתקף בבירור מההסברים שנתן המשיב לרצח מיד לאחר ביצועו ואף לאחר מכן, בעת חקירתו. בפסק הדין המחוזי (ת"פ (ירושלים) 149/93 מדינת ישראל נ' שקולניק), צוטטו אימרותיו אלה של הנאשם:

"לקצין רחימי אשר שאל את הנאשם במקום האירוע - 'מה עשית?' ענה הנאשם: 'זה מגיע לו' (עמודים 55-56).

אל"מ מאיר קליפי, מח"ט חברון, שאל את הנאשם במקום האירוע - מדוע עשה זאת? והנאשם השיב כי הרגיש שהיתה לו זכות מוסרית לעשות כן. כי שמע אותו בוקר התבטאות של אשת ציבור שאמרה ברדיו שאסור לוותר להם, ואם מנהיגים מתבטאים כך- זה נותן לו סמכות מוסרית לעשות זאת, והוא עשה זאת" (עמודים 41-42).

מיכאל קרמר שאל את הנאשם מיד לאחר הירי למה עשה זאת, והנאשם ענה לו: 'צריך להרוג אותם וזאת מלחמה'. 'ברוך שפטרנו'. 'הוא צריך לשמש דוגמה לערבים שיראו' (עמודים 28-31, 39).

יוסף אוחיון היה החוקר שגבה מהנאשם את הודעתו ת-2, לשאלתו - מה קרה? השיב הנאשם: 'רציתי להעיר את העם ... אני חושב שהעם ישן ולא ער ורציתי להעירו' (עמוד 91).

אלי ממן היה החוקר שגבה מהנאשם את הודעתו ת-1. לשאלתו - מה קרה? השיב הנאשם כי 'שמע במכשיר הקשר כי יהודי נדקר, והגיע למקום. ואז ירה בו צרור וזהו ... הוא אמר כי מגיע לו משהו כזה'.

לאחר עיון בדו"ח שרשם, העיד ממן כי הנאשם אמר לו: 'על מנת ללמד לקח את הערבים' (עמוד 103) " (הדגשות שלי - ת"א).

10. על פי דברים שאמר המשיב למדים אנו שמעשה הרצח בוצע על ידו כנקמה על רקע לאומני-אידיאולוגי, כשלדעתו מעשה הרצח מותר על רקע הסכסוך בין יהודים לערבים. האם מנסיבות אלה ומנסיבות המקרה האחרות לא ניתן ללמוד על מסוכנותו של המשיב לציבור אם ישוחרר ממאסרו?

לטענת המשיב, התשובה לכך שלילית. בעניין זה הוא מדגיש את היעדר כל הרשעות קודמות שלו וכן כי המדובר, לטענתו, במעשה חד פעמי אשר בוצע בנסיבות מיוחדות.

11. אין בידי לקבל את טיעונו של המשיב. נסיבותיו של מעשה הרצח קיצוניות הן באכזריותן. המשיב לא נכח כלל בעת שניסה המחבל לדקור את אחד מתושבי הישוב סוסיא. הוא אף לא היה במקום בעת שפורק המחבל מנשקו. הוא שמע על המקרה במכשיר קשר, מיהר לנסוע למקום האירוע, החנה את הרכב והלך כברת דרך ברגל. בשלב זה כבר ידע כי למעט פגיעה שנפגע אחד מחבריו בכתפו לא היו נפגעים אחרים, הוא ידע כי אין המחבל חמוש, כי השתלטו עליו וכי אין הוא מהווה עוד כל סכנה. כאשר הגיע המשיב למקום האירוע, היה המחבל מוטל על הקרקע, חצי ערום, וכפות. מפסק דינו של בית המשפט המחוזי עולה כי הוא שכב ללא נוע, הלום ממכות שהוכה קודם לכן (ת"פ 149/93 הנ"ל, בעמודים 284-285). במצב זה, הוא היה חסר כל יכולת לפגוע במאן דהוא והוא שכב כפות וחסר מגן. למשיב, ולכל הסובבים אותו, בוודאי שלא נשקפה כל סכנת חיים ממנו. ההפך הוא הנכון - הוא זה אשר היה נתון לחסדיהם. במצב דברים זה, דרך המשיב את תת המקלע שהיה ברשותו וירה במחבל הכפות וחסר האונים צרור של כדורים. המדובר בעליל במעשה על רקע אידיאולוגי.

אמרותיו של המשיב לאחר הרצח, הן אלה שנאמרו בסמוך מיד אליו בעוד גווית המחבל מוטלת בפניו, והן אלה שנאמרו בחקירתו, מאששות מסקנה זו, באופן שאינו משתמע לשני פנים. הן מעידות על כך

שמאחורי ביצוע הרצח עמדה תפיסת עולם. המשיב סבר שיש לו זכות מוסרית לבצע את הרצח. הוא פעל בשם איזושהי "שליחות" לעורר את העם. המעשה נעשה מתוך שכנוע פנימי עמוק כי הקורבן ראוי להתייחסות זו.

אכן, אופיה של העבירה, כשלעצמה, אין די בו, בדרך כלל, כדי להסיק שאין האסיר ראוי לשחרור מוקדם. אולם, ישנם סוגי עבירות, אשר אופיין החמור והמיוחד ודרך ונסיבות ביצוען, עשויים להצביע, כשלעצמם, על מסוכנותו של האסיר ועל החשש מפגיעה בבטחונו של הציבור כפועל יוצא משחרורו המוקדם (ראו בג"צ 281/61 שם טוב נ' ועדת השחרורים שליד שירות בתי הסוהר, פ"ד טו(3) 2060, 2063). עבירות המבוצעות על רקע לאומני-אידיאולוגי עשויות, בנסיבות מסויימות, להכנס לגדר זה. בהקשר זה, קולעים דבריו של חברי, השופט חשין, בבש"פ 2356/95. באותו מקרה נדונה שאלת מעצרו של נאשם עד תום ההליכים, אך הדברים נכונים, בנסיבות מתאימות, גם במקרים בהם מתעוררת שאלת שחרור מוקדם ממאסר:

"שור שנגח איש או אשה ומתו, דינו של השור לסקילה. אין נותנים לו לשור הזדמנות להוכיח כי יחזור למוטב וכי לא עוד ינגח איש או אשה או פרה. יש עבירות שטיבן ומהותן הן כאלו, שחברה לא תיטול על עצמה סיכון שאפשר העובר אותן לא יוסיף רע על הרעה שעשה. אלו הן העבירות ה'חמורות' המנויות בחוק. כך בעבירות 'חמורות' על דרך הסתם, וכך - יש אומרים: בעיקר כך - לעניינן של עבירות שרקען הוא רקע של אידיאולוגיה" (בש"פ 2356/95 שטרן שמואל נ' מדינת ישראל, דינים עליון מ 967).

ביצוען של עבירות על רקע אידיאולוגי מלמד, במקרים רבים, על קו מחשבה מגובש העומד מאחוריהן, העלול, כל עוד לא נזנח, להניב, בנסיבות מתאימות בעתיד, מעשים דומים לאלה שבוצעו על ידי האסיר בעבר (ראו: רע"ב 515/00 חגי עמיר נ' שירות בתי הסוהר (טרם פורסם)). בענייננו, האכזריות אשר היתה טמונה בביצוע הרצח, על רקע הנסיבות בהן בוצע, בשילוב אמרתיו של המשיב מיד לאחר הרצח ובעת חקירתו, אינם יכולים אלא להוביל למסקנה אחת והיא שהרצח בוצע על רקע שנאה תהומית אשר יסודה בתפיסת עולם אידיאולוגית-לאומנית. למותר להכביר מילים על הסכנה הטמונה באידיאולוגיה לאומנית כזו, כאשר היא מוצאת ביטוי בביצוע רצח של אדם כפות חסר הגנה (ראו בענין זה ע"פ 9175/96 יונתן אליאל נ' מדינת ישראל, דינים עליון כרך נב 868). המניע אשר עמד מאחורי ביצוע הרצח אותו ביצע המשיב מלמד, כי קיים סיכון ממשי כי בסיטואציות דומות, הוא עלול לפעול באופן דומה.

12. האם חזר בו המשיב מקו המחשבה האמור? בחוות דעתו של השב"כ, אשר התנגד, כאמור, לשחרורו

המוקדם של המשיב, מאוזכרות אמרתיו של המשיב אחר הרצח, וכמו כן נקבע בה כי:

"בידינו אין כל אינדקציה לכך שהנידון זנח את השקפותיו הקיצוניות בתקופת שהותו בכלא".

הוועדה הסיקה מכך שאין מידעים שלילים על התנהגות המשיב. המשיב תומך כמובן בעמדתה זו. הוא גם מזכיר, כי פרט להתבטאויותיו בסמוך לרצח, אין כל מידע בנוגע לעמדותיו האידיאולוגיות. זאת ועוד, המשיב טוען כי עצם האישור שניתן לו לעבוד ולשהות מחוץ לכתלי בית הסוהר לתקופות ממושכות וללא השגחה וכן לעבוד תוך כדי אינטראקציה עם ערבים, מעידה על הסכמה רחבה בין הגורמים הרלוונטיים, כולל השב"כ, שהוא אינו נחשב מסוכן. הוא גם הביע כבר את דעתו, שאין הוא תומך אידיאולוגית במעשה שעשה, ואמינות דבריו נבחנה אין ספור פעמים במהלך חופשותיו אשר התקיימו בתקופות רוויות מתחים פוליטיים.

13. אף בענין זה דעתי היא כדעתה של העותרת ושל היועץ המשפטי. לא ניתן להסיק, לדעתי, מחוות דעתו של השב"כ את המסקנה שהסיקה ממנה הוועדה. מהאמור בחוות הדעת יש להבין כי אין גורמים כלשהם המצביעים על שינוי בתפיסת העולם של המשיב. מכאן, שכלל הידוע לשב"כ, נותרו עמדותיו של המשיב בעיניו, כפי שאלה מצאו את ביטויין ביום המקרה. יושם אל לב, כי כאשר מדובר בעבירה חמורה על רקע לאומני-אידיאולוגי, תהיה האידיאולוגיה כזאת או אחרת, אין הכרח להביא ראיות לפיהן מהווה האסיר סיכון לציבור במובן זה שיבצע עבירה מסויימת אם ישוחרר (רע"ב 694/97 נג'ד עבדול הדי נ' ועדת השחרורים, דינים עליון נא 246). כמו כן, אין חובה שיהיו מידעים שליליים מתקופת המאסר על מנת להצביע על מסוכנות של אסיר (ראו: רע"ב 1948/96 היועץ המשפטי לממשלה נ' אלבה, תקדין עליון 96(1) 15, תשנ"ו/תשנ"ז 1996-; רע"ב 2197/96 היועץ המשפטי לממשלה נ' אלבה (טרם פורסם)). זאת ועוד. אין בהבעת חרטה בעלמא כדי להעיד בהכרח על שינוי בתפיסת העולם אשר עמדה ביסוד ביצוע עבירה חמורה, במיוחד בנסיבות בהן אין המבצע נוטל אחריות על מעשיו.

די בהיעדר אינדקציה על זניחת הקו האידיאולוגי אשר הנחה את המשיב במעשהו, כדי שיתעורר חשש כבד בנוגע לסיכון הכרוך בשחרורו המוקדם של המשיב. בהקשר זה, אין דין יציאה לחופשות קצרות שמרביתן בתנאים מגבילים, כדין שחרור מלא. בדומה, אין דין סיכון הטמון ביציאה לעבודה בבוקר מחוץ לכלא כדין הסיכון הטמון בשחרור מוקדם מלא (ראו: רע"ב 2510/97 אבו רמדא עיסא בן עיסמאיל נ' ועדת השחרורים, דינים עליון נא 765). הסיכון לציבור מהמשיב אינו שבכל הזדמנות שיהיה חופשי יבצע, חלילה, מעשה רצח. החשש הוא, שאם ייקלע לנסיבות בהן מניעים אידיאולוגיים עלולים לדחוף לביצוע מעשי עבירה, יגברו מניעים אלה וידחפוהו לביצועם של מעשים כאלה. וכבר ראינו שמניעים כאלה הביאוהו לביצוע מעשה רצח של אדם חסר הגנה.

14. החשש בנוגע למסוכנותו של המשיב מתחזק לנוכח דו"ח סוציאלי לועדת השחרורים אשר הוגש לועדה. בדו"ח נאמר, בין היתר, כי:

"... מודה בביצוע העבירה אך מתקשה לקחת עליה אחריות וטוען כי חש סכנה לחייו, ולכן הגיב כפי שהגיב.

...

הקשר עימי היה קונקרטי בלבד כשההתרשמות היא מאדם אשר נמנע מלקחת אחריות על הכוונות שעמדו מאחורי ביצוע המעשה. מאחר והינו מכחיש כל בעייתיות בהתנהגותו ובמניעיו בביצוע העבירה, אין לי יכולת להעריך את מידת מסוכנותו.

...

נמנע מלקחת אחריות על מעשיו ולכן אין לי יכולת להעריך את מידת מסוכנותו."

לפי האמור בדו"ח הסוציאלי הנ"ל, לא ניתן לשלול את מסוכנותו של המשיב שכן הוא אינו מוכן ליטול אחריות על המעשה שביצע. בדיון בפני הועדה, טען בא כוחו של היועץ המשפטי לממשלה כי בכך יש די כדי להדליק "נורה אדומה" הצריכה להתריע על פוטנציאל המסוכנות הטמון במשיב. העותרת והיועץ המשפטי קובלים על כך שהוועדה לא נתנה משקל ראוי לדו"ח זה. עמדתם מקובלת עלי. מהעובדה שהמשיב מסרב ליטול אחריות על המעשה שביצע, ואינו מודע לבעייתיות של מניעיו בביצוע המעשה, ניתן ללמוד שמידת החומרה של המעשה שביצע טרם חלחלה אל תודעתו. הוא לא הפנים עדיין את המסר הנדרש. לפיכך, קיים חשש, כי במקרה דומה הוא עלול לקלוט את המתרחש באותה ראייה מעוותת בה קלט את הסיטואציה בעבר, ולהגיב באופן דומה.

15. בתמיכה נוספת לעמדתו, מפנה היועץ המשפטי לחוות דעת פסיכאטריות שניתנו במשפטו של המשיב בבית המשפט המחוזי, מהן הסיק בית המשפט כי הוא סובל מהפרעה של אישיות כפייתית אשר תרמה לביצוע המעשה שעשה. בית המשפט קבע כי:

"... הפרעת האישיות שלו לא פגמה ביכולתו להבחין בין טוב ורע. הנאשם ביכר לבצע פעולה שנראתה לו סובייקטיבית טובה ונכונה - לאור השקפתו ולאור מבנה אישיותו, אך פעולתו לא נבעה מחמת ערפול או חוסר הבנה" (הדגשה שלי - ת"א).

דעתי היא, כי הפרעת האישינות ממנה סובל המשיב יש בה כדי להוסיף נדבך נוסף למסוכנותו של המשיב. על רקע הפרעת אישיותו, אשר בגינה מפרש המשיב את מידת הסיכון הטמונה בסיטואציות מסוימות באופן מעוות, לא ניתן לערוב לכך שהמשיב לא יחזור על מעשיו אם ייקלע שוב למצב דומה, או אם יחשף להשפעות חיצוניות אשר יעוררוהו למעשים דומים.

16. לסיכום, מקובלת עלי עמדתם של העותרת ושל היועץ המשפטי כי שחרורו המוקדם של המשיב עלול לסכן את שלום הציבור וזאת בהתחשב בנסיבות הרצח, באמרותיו לאחר ביצועו, בדו"ח השב"כ ודו"ח השירות הסוציאלי ובהפרעה הנפשית שהוא סובל ממנה. אדם הסובל מהפרעת אישיות אשר מעוותת את יכולתו לפרש נכון את מידת הסיכון הגלומה במצבים מסוימים, אשר מבנה אישיותו והשקפותיו אכן הובילו אותו בעבר לבצע רצח ואשר אין הוא מוכן ליטול אחריות על המניע אשר עמד מאחוריו, הוא אדם העלול להוות סיכון לציבור. אין בחלוף הזמן כדי לבטל מסוכנות זו, כשאין נתונים שילמדו שהמשיב השתנה או שינה את השקפותיו.

גישה זו של התערבות בית משפט זה בהחלטות הוועדה, כשלא ניתן על ידה המשקל המתאים לסיכון לציבור שבשחרורו של אסיר, אינה חדשה עמנו. קרה לא אחת, שבית משפט זה התערב בהחלטות הוועדה, כשהוברר שלא ניתן על ידה המשקל הראוי לסיכון כאמור. כך גם במקרים שהעבירות היו עבירות של רצח, או אלימות קשה, על רקע לאומני-אידיאולוגי.

17. את טענות האפליה שאותן העלו המשיב והמשיבים הנוספים אשר תמכו בעמדתו, יש לדחות. נקבע כבר על ידי בית משפט זה כי שחרורם של אסירים במסגרת הסכמים מדיניים אינם יכולים להוות בסיס לטענה זו (ראו בג"צ 2096/98 היועץ המשפטי לממשלה נ' ועדת השחרורים - בית הסוהר "אשל", פ"ד נב(2) 324; עע"א 2177/96 מדינת ישראל נ' נטשה (טרם פורסם)). לכך יש להוסיף, ששחרור האסירים הערביים על פי הסכמים מדיניים לא נעשה על ידי ועדת שחרורים בעלת סמכויות ושיקולים כשל הוועדה בענייננו. הדבר נעשה מכוח הסכמים מדיניים שמדינת ישראל היתה מעוניינת בהם והיתה צד להם, אשר זכו גם לגושפנקא בדבר חקיקה של הכנסת (ראו סעיפים 3 ו-4 בחוק יישום הסכם הביניים בדבר רצועת עזה ויריחו (סמכויות שיפוט והוראות אחרות) (תיקוני חקיקה), התשנ"ה-1994, ולאחריו את סעיפים 3-5 בחוק יישום הסכם הביניים בדבר הגדה המערבית ורצועת עזה (סמכויות שיפוט והוראות אחרות) (תיקוני חקיקה), התשנ"ו-1996). אין, על כן, ללמוד משחרור אסירים על פי הסכמים מדיניים או מכוח החוקים הנ"ל לענייננו. את עניינו של המשיב יש להשוות לזה של אסירים אחרים אשר בצעו מעשי רצח על רקע לאומני-אידיאולוגי, ולגבי אלה, כפי שכבר צויין, ננקטה בעבר גישה דומה כשעלה החשש בפני חזרה על התנהגות אלימה אם ישוחרר האסיר.

יזכר עוד, כי במקרה של המשיב, טענה זו חלשה במיוחד, שכן נראה כי ביסוד ההקלה הנוספת שהקל הנשיא בעונשו היתה התחשבות במצב שנוצר לאור ההסכמים המדיניים, ולאורו של מצב זה קוצרה תקופת מאסרו (ראו בג"צ 2713/95 האגודה לשמירת זכויות היהודים בארץ ישראל ואח' נ' ראש הממשלה ושר הבטחון, מר יצחק רבין ואח', תק-על 95(3), 1134, אשר בעקבותיו פנה המשיב, ואחרים במעמדו, לנשיא המדינה, והנשיא אכן הקל בעונשו, כאמור). לפיכך, אין לטעון כי לא התחשבו במשיב על רקע זה.

18. חברי, השופט אנגלרד, סבור שראוי שנחזיר את הדיון לוועדה, על מנת שתשקול מחדש את עמדתה בדבר מסוכנותו של המשיב. דעתי שונה. שאלת מסוכנותו של המשיב עמדה בפני הוועדה וזו שקלה אותה, אלא שהיא הגיעה למסקנה בלתי סבירה בעליל, תוך אי מתן משקל הולם לראיות המינהליות אשר היו בפניה, כמפורט לעיל, בדבר מסוכנותו של המשיב. בנסיבות אלה, ראוי שנעשה אנו את שהיה על הוועדה לעשות נוכח התשתית הראייתית אשר היתה בפניה.

התוצאה היא, שהואיל והחלטת הוועדה על שחרור המשיב חרגה ממתחם הסבירות, אציע לחברי

לבטלה.

ש ו פ ט

הנשיא א' ברק:

ה נ ש י א

אני מסכים.

השופט מ' חשין:

ש ו פ ט

אני מסכים.

השופט י' זמיר:

ש ו פ ט

אני מסכים.

השופט ד' דורנר:

שופט

אני מסכימה.

השופט ד' ביניש:

שופט

אני מסכימה.

השופט י' אנגלרד:

1. מסכים אני כי ועדת השחרורים לא שקלה כראוי, בנסיבות המקרה הנדון, את מידת מסוכנותו של יורם שקולניק (להלן: המשיב), ולכן יש לבטל את החלטתה. אך חולק אני על חבריי במסקנתם הסופית כי ניתן לקבוע באופן חיובי, על יסוד הראיות שלפנינו, כי שחרורו המוקדם של המשיב עלול לסכן את שלום הציבור. לכן, לו דעתי הייתה נשמעת, הדיון בשאלת מסוכנותו של המשיב היה מוחזר לועדה כדי שהוועדה תשקול את העניין מחדש על יסוד ההנחיות של בית משפט זה בדבר השיקולים עליהם הועדה לא נתנה את דעתה או לא התייחסה אליהם בהנמקתה. בדרך זו נהגנו בבג"ץ 5511/98 היועץ המשפטי לממשלה נ' ועדת השחרורים וישראל לדרמן (טרם פורסם), ואיני רואה סיבה מדוע לא ננהג כך גם במקרה הנדון.

2. אפרט את הדבר: נקודת המוצא של שאלת המסוכנות הוגדרה יפה על ידי חברי השופט י' זמיר ברע"ב 1948/96 היועץ המשפטי לממשלה נ' אלבה (טרם פורסם). וכך הוא אומר **שם**:

"לפי ההלכה הקיימת ברור כי בפני ועדת השחרורים עומדת שאלה עכשווית. היא אינה אמורה לשאול אם האסיר היה מסוכן לציבור שעה שנדון למאסר, והיא אינה מוסמכת למנוע את השחרור המוקדם שלו כעונש על המעשה שבגיניו נדון למאסר. השאלה הנכונה שבפני ועדת השחרורים היא, אם עכשיו, לאחר שהאסיר ריצה שני שלישים מעונש המאסר, עודנו מהווה סכנה ממשית לציבור. התפקיד של ועדת השחרורים איננו, אם כן, ענישתי אלא מניעת. כדי למלא תפקיד זה רשאית הוועדה לסמוך על כל מידע שעומד במבחן הראייה המינהלית, לרבות מידע חסוי. מידע עדכני, המתייחס למעשיו, כוונותיו, נטיותיו או קשריו של האסיר בתקופת מאסרו, הינו בעל משקל רב. אולם מידע

עדכני אינו תכלית לעצמה. התכלית היא לברר היטב אם האסיר מסוכן לציבור ולהגן על הציבור מפני הסכנה".

על דבריו אלה סמך בית משפט זה את ידיו ברע"ב 2197/96 היועץ המשפטי לממשלה נ' אלבה, בהחזירו את הדיון בשחרורו של האסיר לבית המשפט המחוזי.

3. אני רואה את החולשה העיקרית של החלטת ועדת השחרורים בשלושה היבטים: ראשית, בכך שהתייחסה לדו"ח השב"כ כאילו יש בו משום בסיס לשלילת מסוכנות; שנית, שלא התייחסה כלל לדו"ח השירות הסוציאלי בדבר גישת המשיב לאחריותו; שלישית, לא היו לפניו נתונים מקצועיים על מצבו הנפשי של המשיב לעת הזאת, וזאת על רקע הרצח שביצע וחווות הדעת הפסיכיאטרית שניתנה בזמנה.

4. אולם, איני רואה אפשרות לבסס על היבטים אלה מסקנה ההפוכה מזו אליה הגיעה ועדת השחרורים. יתרה מזו, בית משפט זה, בשבתו כבית משפט גבוה לצדק, אינו יושב כערכאת ערעור על החלטות הועדה. כפי שציין חברי השופט ת' אור בחוות דעתו - בהסתמכו על דברי בית משפט זה בע"א 2/83 ועדת השחרורים נ' אסיאס, פ"ד לז(2) 688, 695-696 - לא יוחלף שיקול דעתה של הועדה בשיקול דעתו של בית משפט זה. לכן, מן הראוי להחזיר את הדיון לוועדה כדי שהיא תחזור ותשקול את מסוכנותו של המשיב על פי מכלול השיקולים והראיות הנוגעים לעניין.

שׁוֹפֵט

הוחלט ברוב דעות, כנגד דעתו הנפרדת של השופט י' אנגלרד,
כאמור בפסק דינו של השופט ת' אור.

ניתן היום, ו' באייר התש"ס (11.5.2000).

הנשיא   שופט   שופט

שופט   שופטת   שופטת   שופט

העתק מתאים למקור
שמריהו כהן - מזכיר ראשי
E12.00019200 /עכב